

Corina Șuteu

Exilul, sau a trăi cu o absență

Prin ploaia de hârtie

Din păcate, la Revoluție nu mai aveam 18 ani, ci 28. Eram, pe 22 decembrie, în redacția revistei *Teatrul*, cel mai tânăr cronicar angajat în presa de teatru specializată la acea oră. Cu o zi înainte fusesem la coregraful Sergiu Anghel să ascult discursul lui Ceaușescu, am plecat de la Sergiu cu trei minute înainte ca huiduielile din piață să înceapă și, traversând Cișmigiu, am văzut câțiva soldați agitându-se, unul dintre ei spunând: A ÎNCEPUT! M-am gândit de multe ori la scena asta în anii care au trecut. Lucram cu Ion Cristoiu și, când am ajuns la redacție, ni s-a spus să mergem acasă, dar diverse telefoane de la artiști și cunoscuți ne spuneau că lumea se strânge la Universitate.

Am plecat acasă totuși — fetița mea avea un an și zece luni. Am vorbit, țin minte, la telefon cu doamna Cătălina Buzoianu, care îmi spunea că e nebunie la Scala și, mai târziu, cu Dan Puric, care s-a dus în Piață și m-a sunat foarte târziu noaptea să îmi spună că se trage în manifestații cu gloanțe adevărate. Atunci, noaptea, nu îl credeam. Nu puteam să cred!

A doua zi am plecat cu soțul meu de atunci, fotograful Sorin Lupșa, către Centru. Ne-am întâlnit în drum, trecând prin Cișmigiu — redacția revistei *Teatrul* era aproape —, cu Radu Duda, pe vremea aceea actor care abia terminase

Academia de Teatru, care ne-a spus că poate ar fi bine să fim prudenți, fiindcă se trăsesse cu o seară înainte în Piață.

N-am ascultat, ne-am dus în Piața Amzei să cumpărăm brad, apoi am urcat la revistă. Echipa, în afară de Cristoiu, era acolo: Paul Tutungiu, Paul Cornel Chitic, Ileana Popovici, Cristina Dumitrescu, Victor Parhon. Sorin a spus grăbit: „Merg să fac poze în Piață!” — auzisem că oamenii se adunaseră din nou, foarte mulți. „Tu stai aici, vin să te iau mai târziu!” Apoi a venit Cristoiu și totul era extrem de straniu, eu nu prea înțelegeam exact ce tensiuni se țeseau deja în redacție. Lumea vorbea la telefon, dar nu erau celulare, deci toți depindeam de două linii. La un moment dat, am ieșit în Piață și ne-am așezat în mulțime, am văzut elicopterul plecând, mă uitam după Sorin, nu știam că el făcea deja fotografia antologică a plecării Ceaușeștilor de pe acoperiș. Apoi s-a întâmplat ceva absurd, ne-am întors în redacție și eu am ieșit din nou pe stradă să caut alți oameni cunoscuți, să merg în Piață. Am început să alerg pe străduța de la Teatrul Mic, apoi către Pasajul Victoriei. Ferestre se deschideau și de pe geamuri zburau peste tot bucățele mici de hârtie din fotografia ciopârțită a lui Ceaușescu, oamenii le luaseră de pe pereții birourilor, le rupseseră în bucăți și le aruncaseră pe geam. Ploua cu bucățele din portret și eu mergeam ca un fel de somnambulă pe lângă Arhitectură, mi-a trecut prin cap să cumpăr șampanie, exista numai Zarea, ca să aduc ceva la redacție, să sărbătorim, deși mințea îmi era de fapt confuză, mă bucuram cu o intensitate ciudată și mi-era teamă și nu înțelegeam. Era în aer un fel de foșnet prevestitor, energetic, negativ și pozitiv în același timp.

Până la urmă însă m-am întors la redacție fără nimic altceva decât imaginile mulțimii, ale ploii de hârtii. Cristina Dumitrescu ne-a luat pe toți la ea acasă — stătea aproape — și am urmărit, ca multă altă lume, Revoluția de la televizor. Când am plecat, către seară, Cristoiu și-a dat seama că nu poate să mă lase să merg acasă singură. Locuiam în Drumul Taberei, nu mai erau autobuze și Sorin nu era de găsit. Fetița

noastră rămăsese singură fiindcă ai mei plecaseră în timpul zilei de cealaltă parte a Bucureștiului. Cristoiu m-a condus pe jos. Îmi amintesc despre discuția foarte aprinsă pe care am avut-o — el repeta întruna: „Asta nu-i nicio revoluție spontană!“...

Am trecut pe lângă oameni ciudați, dar am ajuns acasă cu bine. El a plecat către apartamentul lui de pe Ștefan cel Mare și în scurtă vreme a apărut Sorin, înfierbântat, spunându-mi că pleacă iar, fiindcă vrea să fotografieze tot!

Peste numai o oră m-a sunat de la Spitalul Municipal, urcase într-un camion unde toți ceilalți cinci oameni au fost împușcați și au căzut peste el. Era șocat, aparatul de fotografiat îi fusese luat, eu nu am prea înțeles ce se petrecea și l-am întreat: „Când vii?“ N-a sosit decât dimineață, plin de sânge, a mers să caute camionul în care fuseseră împușcați în fața Ministerului Apărării, n-a mai găsit nimic, dar s-a încăpățânat și i-a căutat multă vreme pe acei oameni, a aflat cine sunt. L-a urmărit ani și ani, obsesional, scena gloanțelor care traversează parbrizul, corpul însângerat căzut peste el, liniștea de după aceea. După ce s-a întors acasă a doua zi, ne-a pus pe mine și pe Elvira să ne facem un adăpost în baie, să luăm o lămâie și apă și să ne ferim de gloanțele care puteau ajunge prin geam în cameră.

Era suprealist.

Noaptea, Elvira se trezea și îmi spunea: „Ascultă, mama, poc, poc!“

Așa am trăit eu Revoluția.

Să recuperez tot

Anii imediat următori lui '89 au fost intensi, devălmășiți, contradictorii. Nu am vrut să plec în Occident, nu aveam deloc această idee, n-am avut-o niciodată, de fapt. A fost imposibil să nu plec fiindcă am vrut să recuperez tot: tot ceea ce nu știam, ceea ce simțeam că aș putea face, să recuperez timpul petrecut fără să pot călători, fără să cunosc alte

lucruri, fără să întâlnesc oameni foarte diferiți de mine. Aveam un fel de sete de altceva nestăvilită. În acei ani, energia cu care m-am aruncat la început în proiectele UNITER ca director, în colaborarea cu Franța și Marea Britanie, în conducerea Theatrum Mundi și fondarea unui master cultural pentru Europa de Est la Dijon s-a consumat în toate direcțiile. Copilul meu era mic, țara trecea prin toate spasmele postcomunismului, eu făceam parte dintr-o generație a cărei dezmeticire s-a produs treptat, sau cel puțin a mea așa s-a produs, nu știam cum să le împac pe toate: meseria, viața, timpul de care aveam nevoie ca să înțeleg ce se întâmplă.

Mă locuia un fel de credință că ceea ce avea să se întâmple va fi cu totul altfel. Apoi au început dezamăgirile, sentimentul că vechea putere va reveni, că același control asupra destinului noastre pe care îl avea Partidul e înlocuit acum de alte forme de control. Minciuna câștiga din nou teren, poate că nu-l pierduse niciodată.

Terminasem trei stagii la Theatrum Mundi, dar conducerea ministerului nu mai voia proiectele mele avangardiste, cu dans contemporan, teatru interdisciplinar, perfecționare profesională în Franța și contractarea actorilor și regizorilor într-un regim care să îi favorizeze pe ei, nu interesele celor din minister. Mi se făcuseră deja două propuneri de post în străinătate, auzisem că voi fi obligată să plec de la teatru ca director și am cedat, mi-am spus că, deocamdată, nu am altă soluție. În același an divorțam, viața mea o luase razna, iar cu numai câteva luni în urmă intrasem, foarte bolnavă, cu stres cronic, în spital. Străinătatea îmi deschidea o fereastră de oportunitate pe care acasă nu o mai vedeam. Credeam că știu către ce plec. Mă înșelam, însă. Aveam să descopăr că și libertatea, atunci când trebuie să o înveți după ce ai trăit în atât de multă constrângere, are limitările și prețul ei. Mai ales atunci când pleci la 34 de ani de acasă cu un copil de șase ani și fără altă resursă decât pe tine.

Nu îmi pare rău că am făcut însă acea alegere, atunci. Am învățat și înțeles enorm din asta.

Orașul dezrădăcinaților

Nu cred că am ratat ceva, cred însă că am pierdut simțul unei apartenențe teritoriale fixe, m-am dezrădăcinat și asta dă un sentiment teribil de înstrăinare până la urmă, oriunde te-ai afla. În același timp, te face extrem de deschis, de flexibil, de conștient de relativitatea lucrurilor. Poate că e motivul pentru care acum, de când trăiesc la New York, mă simt așa de bine în acest oraș — e orașul unde majoritatea oamenilor sunt dezrădăcinați, așa ca mine.

Am pierdut de asemenea contactul constant cu relații construite în tinerețe, cu mediul securizant al prietenilor, al cunoscuților, al tuturor celor care ne dau fiecăruia identitate afectivă și ne permit să fim noi.

Faptul că am luat-o de la capăt în alt loc a însemnat să nu pot exploata în niciun fel rezultatele profesionale pe care le avusesem acasă. O prietenă de-a mea din Franța, când a aflat că am acceptat postul din străinătate, mi-a spus: „Dar cum poți, cu reputația ta de acasă, să pleci?!” S-ar putea ca ea să fi văzut atunci lucrurile mai corect decât mine, dar eu aveam nevoie de această plecare tocmai ca să înțeleg cine sunt de fapt. Nu am ajuns acolo nici azi, dar persist.

În fine, cine știe ce am ratat plecând? Acum asta nu se mai poate schimba, așa încât mă voi gândi că am încercat să fac ce am putut mai bine după ce am făcut această alegere.

Cum să rămâi viu

Mi-ar fi greu să spun cine eram în anul plecării. Același, dar cu totul alta în privința modului în care vedeam viața, profesia, în care mă raportam la lume. Când am plecat eram o femeie de 34 de ani, proaspăt divorțată, cu un copil de șase ani, cu sentimentul că totul se poate, că trebuie să supraviețuiesc cu orice preț, să o iau de la capăt și să rămân

în picioare pentru Elvira în primul rând, ca să pun la loc ceea ce fusese atât de bulversat în viața noastră.

Acum am mai puține iluzii, dar cred că am și o mai mare toleranță, văd mai ales fragilitatea vieții și tocmai de aceea importanța anumitor lucruri pe care, la 30 de ani, nu le credeam prioritare. Am înțeles, trăind în străinătate, cât de relative sunt ideile noastre preconceptuate despre ceilalți și cât de important este să judeci lucrurile doar din contactul nemijlocit cu ele.

Am înțeles că privirea unui străin este ceva care te poate ajuta să rămâi viu, să te menții în formă intelectual și uman, pentru că ea îți chestionează stereotipurile.

Parcursul într-o țară străină înseamnă, înainte de toate, să înțelegi că, înainte de a fi tu (când ești în Europa, de pildă), ești un reprezentant al țării tale! Când am ajuns în Franța, dacă întârziam la vreo întâlnire, mi se făcea observația următoare: „Renunță la aceste obiceiuri românești.” Întârzierile mele nu aveau nicio legătură cu România, dar așa erau lucrurile percepute. Pe de altă parte, francezii nu sunt eminentamente punctuali, dar totul este o chestiune de percepție...

În America, asemenea tip de identificări nu există, tocmai pentru că a fi străin înseamnă aici a fi, pur și simplu. Pe ei îi interesează individul, nu prejudecățile și noțiunile identitare preconstruite despre individ. Deci un român în America se va simți mult mai bine, mai repede acceptat decât în Europa. Aici contează dacă ești alb sau negru, femeie sau bărbat, democrat sau republican. Așa se stabilesc diferențele. Pentru ei un francez, un olandez și un român sunt pur și simplu europeni — deci „complicați”. Or, în America, important este să simplifici, ca să poți funcționa cât mai eficient. Stereotipiile lor sunt de natură „globală”, nu „specifică”, identitățile sunt stabilite prin generalizare, nu prin individualizare.

După ce trăiești mult în străinătate, începi să reconsideri, cum este și firesc, modul în care îi vezi pe conaționali tăi.

Te alienezi identitar într-un anume fel. Când trăiești pentru multă vreme în țări diferite, însăși această alienare devine identitatea ta. Și cei care o înțeleg sunt numai cei care au trecut și ei prin acest proces.

Orice exil rămâne, cred, un fel de doliu perpetuu. Trăiești, înveți să trăiești, cu o absență. A rădăcinilor smulse.

Sentimentul pe care l-am avut întotdeauna este că aș dori să mor acasă. Pe de altă parte, uitându-mă la ceea ce văd din depărtare că se întâmplă în România, sau la ceea ce mi se întâmplă când merg acasă, nu cred că m-aș putea readapta. Dar nu am un răspuns la asta.

Ce înseamnă azi „să te întorci”? Cunosc mulți artiști români care trăiesc în România, dar stau acasă doar cinci luni pe an — sunt mereu în altă parte.

M-aș întoarce dacă și numai dacă aș simți că trebuie să o fac — este singurul răspuns onest pe care îl pot da.

CORINA ȘUTEU locuiește la New York (SUIA) și este director al ICRNY (Institutul Cultural Român de la New York). Când a plecat din țară, în 1995, era director al Theatrum Mundi, azi Metropolis, din București.